

індивідуальний підхід до кожного студента. На нашу думку, велику частину досліджень в майбутньому слід присвятити пошуку оптимальних і продуктивних освітньо-інформаційних методологій і технологій, які б адекватно відтворювали і забезпечували формування готовності до саморозвитку майбутніх фахівців в кожній з конкретних областей під час навчального процесу, особливо для фахівців зв'язку, які взаємодіють безпосередньо з інформаційними методами і технологіями.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Андреев В. И. Педагогика творческого саморазвития. Инновационный курс. Книга 1. / В. И. Андреев. – Казань: Изд-во Казанского вуза, 1996. – 567 с.
 2. Аносов І. П. Сучасний освітній процес: антропологічний аспект: монографія / І. П. Аносов. – К., 2003. – 391 с.
 3. Антонова С. Г. Информация и информационная культура личности: Информационная культура личности: прошлое, настоящее, будущее / С. Г. Антонова. – [Международ. науч. конф.]. – Краснодар–Новороссийск, 1996. – С. 50–51.
 4. Аристова Л. П. Воспитание познавательной самостоятельности школьников в процессе обучения основам наук / Л. П. Аристова. – Казань, 1963. – 54 с.
 5. Бейсенова Г. Проблемы образовательного знания в диспозитиве культуры / Г. Бейсенова. – Алматы: Искандер. – 2005. – 456 с.

REFERENCES

1. Andreev, V. I. (1996). *Pedagogika tvorcheskogo samorazvitiya. Innovatsionny kurs. [Pedagogy of creative self-development. Innovative course]*. Kazan.
 2. Anosov, I. P. (2003). *Suchasnyi osvittinii*

protses: antropologichnyi aspekt. [Modern educational process: anthropological aspect]. Kyiv.

3. Antonova, S. G. (1996). *Informatsiya i informatsionnaya kultura lichnosti: Informatsionnaya kultura lichnosti: proshloe, nastoyashchee, budushchee. [Information and personality's informational culture: Personality's informational culture: past, present, future]*. Krasnodar–Novorossiysk.
 4. Aristova, L. P. (1963). *Vospitanie poznatelnoy samostoyatelnoy shkolnikov v protsesse obucheniya osnovam nauk. [Education of cognitive independence of pupils in the process of learning the basics of sciences]*. Kazan.
 5. Beysenova, G. (2005). *Problemy obrazovatel'nogo znaniya v dispozitive kultury. [Problems of educational knowledge in the culture dispositive]*. Almaty.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЛУКАШІВ Віталій Богданович – кандидат педагогічних наук, начальник відділу контролю за особливо важливими об'єктами та системами протипожежного захисту центру забезпечення діяльності Управління ДСНС України у Кіровоградській області
Наукові інтереси: дослідження процесу формування інформаційної культури.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

LUKASHIV Vitalii Bogdanovich – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Head of the Department of Objects of Especial Importance and Fire Protection Systems Control of Activity Provision Center of the Department of State Emergency Service of Ukraine in the Kirovohrad region.

Circle of scientific interests: research of information culture formation process.

*Стаття надійшла до редакції 18. 02. 2019 р.
 Рецензент – д.п.н. професор Садовий М. І.*

УДК 37.091.12.011 – 051:5

МАРТІН Аліна Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методик дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка e-mail: pednauk@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ З ІНКЛЮЗИВНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сьогодні одним із пріоритетних напрямів політики нашої держави є створення інклюзивного освітнього середовища. Кожна людина, незалежно від стану здоров'я, наявності фізичного чи

інтелектуального порушення, має право на одержання освіти, якість якої не різниться від якості освіти здорових людей.

Мета Нової української школи – допомогти розкрити та розвинути таланти кожної дитини, в тому числі дітей з

особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти.

Інклюзивна освіта – це освітня технологія, яка передбачає навчання і виховання дітей з особливими потребами у звичайному закладі освіти, де створені відповідні умови для забезпечення максимальної ефективності освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що проблема здобуття освіти дітей з особливими потребами перебуває в центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних учених: В. Андрущенко, М. Ярмаченка, Е. Андреевої, В. Бондаря, Т. Ілляшенко, А. Колупаєвої, Н. Сабат, Є. Ярської-Смирнової, О. Акімової та зумовлює необхідність її подальшої розробки, зокрема, щодо впровадження інклюзивної освіти [5].

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз понять «інклюзія» та «інклюзивна освіта» та охарактеризувати організаційно-педагогічні умови діяльності вчителя у процесі реалізації змісту природничої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Доцільним є аналіз понять «інклюзія» та «інклюзивна освіта». Термін «інклюзія» (англ. – inclusion) означає включення або приєднання. Він запозичений з англійської мови, але не має точного перекладу. Однокореневі англійські слова перекладаються як include – включати, залучати; including – включаючи; inclusive – включно, містить [3, с. 5]. Сучасне суспільство визнає, що саме інклюзія є більш гуманною та ефективною освітньою системою, яка здатна задовольнити потреби всіх категорій дітей, незалежно від рівня психофізичного розвитку, та сприяє створенню інклюзивного суспільства.

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їхнього навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей. Воно передбачає створення освітнього середовища, яке відповідало б потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку, забезпечення наукового супроводу, створення навчальних програм, навчального методичного забезпечення [3, с. 5].

До основних переваг інклюзивної форми навчання належать, насамперед, інтеграцію дітей з ООП в соціум, створення умов для

їхньої подальшої успішної соціалізації, забезпечення принципів виховання особистості в колективі, рівного доступу до освіти, розвиток в дитини з ООП, відчуття власної потрібності, а також виховання милосердя, толерантності в звичайних дітей.

Освітній процес у класах з інклюзивним навчанням здійснюється відповідно до робочого навчального плану загальноосвітнього навчального закладу, складеного на основі типових навчальних планів закладів освіти. Відповідно до особливостей інтелектуального розвитку учня може розроблятися індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма.

Предмети природничого циклу об'єктивно є складними для учнів із особливими освітніми потребами, що зумовлено великою часткою абстракції навчального матеріалу, відсутністю опори на особистий досвід учнів, великою кількістю нових термінів і назв. Тому, незважаючи на проведену підготовчу роботу і привабливість предметів природознавства для них, матеріал, який вони повинні засвоїти відповідно до вимог програми, є важким для розуміння, запам'ятовування і відтворення.

Ефективність подальшої соціалізації та інтеграції у шкільний соціум учнів з особливими освітніми потребами переважно залежить від якості проведеної корекційно-розвивальної роботи на всіх ланках освіти. Її основними напрямками для педагога є підвищення рівня пізнавальної активності учнів і розвиток їх здатності до усвідомленої регуляції навчальної та трудової діяльності, що передбачає формування в учнів необхідного обсягу знань і загальнонавчальних умінь.

Досягнення мети роботи інклюзивних навчальних закладів – соціальної адаптації школярів з особливими освітніми потребами – передбачає вирішення на уроках природознавства освітніх, корекційно-виховних та практичних завдань. Природничі знання, наукові відомості про природу і навколишній світ, якими оволодівають учні з особливими освітніми потребами у інклюзивному навчальному закладі, у порівнянні зі знаннями інших учнів, можуть бути обмежені за обсягом навчального матеріалу, спрощені за структурою і змістом пропонованої інформації, глибиною розкриття причинно-наслідкових зв'язків.

Головна мета викладання природознавства – повідомлення учням елементарних наукових відомостей про людину, реальні предмети, об'єкти та явища живої і неживої природи; доступне пояснення зв'язків між окремими природними явищами, визначення їх причини, демонстрація взаємозалежності та взаємозв'язку між існуванням людини і природою; формування

сучасних поглядів на природу і взаємодію природи та суспільства, збагачення особистого досвіду учнів у результаті проведення систематичних спостережень за природою і природними явищами; озброєння учнів необхідними практичними навичками та вміннями у галузях природознавства, які з великою ймовірністю будуть використовуватися у реальному житті.

Викладання природознавства в загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивною формою навчання повинно бути спрямоване не тільки на формування природничих наукових знань, а й на корекцію недоліків психофізичного розвитку.

При знайомстві з живою і неживою природою, природними явищами та закономірностями необхідно розвивати в учнів спостережливість, увагу, пам'ять. Учні повинні навчитися проводити порівняння різних об'єктів, визначати подібність та відмінність, встановлювати спочатку за допомогою вчителя, а потім і самостійно прості причинно-наслідкові залежності.

Спостереження за об'єктами і явищами природи, знаходження шляхом порівняння змін, що відбуваються з ними, узагальнення отриманих матеріалів сприяють корекції мислення учнів. У процесі засвоєння природничого матеріалу на основі безпосереднього знайомства учнів з об'єктами і явищами природи, спостережень у природі, використання на уроках різних засобів наочності активізується пізнавальна та мовленнєва діяльність учнів.

Учні з особливими освітніми потребами здебільшого легко знаходять відмінності у предметах, явищах, але важко встановлюють схожість, тому для досягнення міцності знань необхідно навчати учнів не тільки встановлювати відмінності між об'єктами або природними явищами, а й знаходити схожість, бачити їх спільність.

Велика увага на уроках природознавства приділяється розвитку мовлення і збагаченню словника учнів. Із урахуванням специфіки навчального предмета багато часу має відводиться на систематичне проведення словникової роботи.

У процесі проведення словникової роботи необхідно використовувати різні види наочності, щоб забезпечити зв'язок слова з конкретним зоровим (тактильним) образом. Традиційно використовується наступний ряд – макет (натуральний предмет), картина, табличка з назвою предмета. Враховуючи особливості мовленнєвого розвитку дітей з особливими освітніми потребами, вчитель повинен не тільки приділяти увагу роботі, в процесі якої засвоюються спеціальні терміни і уточнюються значення наявних у школярів

понять, а й звертати увагу на власне мовлення учнів, вимагати відповідного оформлення самостійного висловлювання

Основні шляхи підвищення якості навчання природознавства учнів з особливими освітніми потребами:

1. Створення психологічної установки на навчання та виконання практичних дій, які відповідають вимогам програми та індивідуальним можливостям дитини.

2. Навчання нормативно затвердженим прийомам навчальної та практичної діяльності, застосування у роботі ефективної технології.

3. Забезпечення достатнього рівня технічного та матеріального облаштування навчального процесу учнів.

Позитивне ставлення школярів до різних навчальних дисциплін пояснюється як інтересом до змісту предмета, так і формою подачі навчальної інформації, тобто застосуванням відповідних методів і прийомів навчання.

Формуючи пізнавальні інтереси в учнів на уроках природознавства, можна за допомогою різних методів і засобів навчання, а саме: створення проблемно-пошукових ситуацій, системи пізнавальних завдань, організація самостійної діяльності учнів, використання цікавинок. Уроки з природознавства повинні бути захоплюючими, цікавими, щоб успіхи в навчанні породжували в учнів почуття радості, розвивали пізнавальні інтереси

Створюючи проблемно-пошукові ситуації на уроках дають змогу дітям працювати весь урок зацікавлено, активно. Діти переживають радість творчості, відкриття, відчуття перемоги.

Для ефективного навчання дітей з особливими освітніми потребами необхідно проводити систематичний моніторинг динаміки розвитку їхніх здібностей та успішності. Одним із способів вирішення цього завдання є самостійні практичні роботи. Самостійність учнів у навчанні – найважливіша передумова оволодіння знаннями, вміннями й навичками. Самостійні роботи різного дидактичного призначення: перевірні, підготовчі, навчальні розвивають увагу дітей, виробляє в них здатність міркувати, запобігає формалізму в засвоєнні знань і взагалі формує самостійність, як рису характеру.

На уроках природознавства самостійна робота учнів різноманітна і за змістом, і за формою. Діти можуть самостійно опрацьовувати нові статті за підручником, проводити досліди за інструкцією, відповідати на запитання, малювати схеми, виконувати завдання з гербарієм, колекцією, працювати з календарем природи. Самостійне виконання учнями різноманітних завдань допомагає

більш успішно реалізовувати освітньо-виховні та корекційні можливості природничої освіти.

Система практичних робіт, яка застосовується у процесі вивчення природознавства, має сприяти опануванню та закріпленню учнями з особливими освітніми потребами необхідними знаннями, уміннями і навичками, активізувати всі види діяльності учнів на уроці, корегувати недоліки психічних процесів.

Виконання практичних робіт, передбачених програмою, вимагає спеціальної підготовки. Учнів з особливими освітніми потребами необхідно навчити виконувати необхідні дії і описувати результати своєї діяльності. Для успішного засвоєння алгоритму пропонованого завдання необхідно поступове зростання ступеня складності та самостійності.

Експерсія має не тільки навчально-пізнавальне, а й велике виховне значення. Експерсії надають можливість розглядати предмети і явища у взаємозв'язках і в русі, вони є джерелом позитивних емоцій, які в свою чергу сприяють розвитку пізнавальних інтересів. На споглядально-пізнавальних експерсіях діти ознайомлюються з об'єктами, вивчають їх за допомогою вчителя або спеціаліста, збирають цікавий фактичний матеріал. При цьому перевіряється, наскільки глибоко і свідомо учні засвоїли матеріал, як можуть використовувати здобуті знання на практиці. Після аналізу необхідно проводити роботу, спрямовану на узагальнення, приведення в систему всієї отриманої інформації, підведення загальних підсумків. Вся ця робота проводиться вчителем або асистентом вчителя.

Таким чином, експерсії мають велике значення у розвитку пізнавальних інтересів школярів. Вдало проведена експерсія залишає в пам'яті учнів яскраві спогади, дає змогу краще засвоїти основні поняття з природознавства, стає багатим джерелом нових знань і дієвою формою виховання.

Процес формування та розвитку пізнавальних інтересів на уроках природознавства буде ефективним, якщо дотримуватись таких дидактичних умов: 1) емоційна привабливість навчання; 2) використання системи пізнавальних завдань; 3) застосування завдань з логічним навантаженням; 4) доцільне використання форм організації пошукової діяльності; 5) використання проблемно-пошукових ситуацій; 6) правильне застосування самостійної роботи; 7) проведення експерсій; 8) використання дидактичних ігор; 9) впровадження інноваційних технологій навчання.

Висновки та перспективи подальших

розвідок напрямку. Реалізація ідеї інклюзії як однієї з провідних тенденцій сучасного етапу розвитку національної системи освіти. Ефективне інтегрування можливе лише в умовах постійного удосконалення систем загальної та спеціальної освіти. Спираючись на вищевикладене, можна зробити висновок, що успішність засвоєння учнями з особливими освітніми потребами природничих знань залежить від правильного добору змісту навчального матеріалу, точного його структурування, вибору методів і прийомів навчання, опори на особистий чуттєвий досвід учнів, зв'язок навчання з життям, а також від того, як учитель і асистент учителя враховують інтелектуальні, фізичні та психічні особливості учнів, виконують корекційно-розвивальну складову навчання, дотримуються основних етапів формування уявлень і понять.

Отже, роль асистента вчителя полягає в тому, щоб допомогти вчителям у реалізації та підтримці успішного інклюзивного навчання дітей зі спеціальними потребами. Завдяки якісній підготовці педагогічних працівників, професіоналів, зокрема, асистентів вчителів, які відіграють важливу роль у впровадженні інклюзії для дітей зі спеціальними потребами у школах.

Перспектива наших подальших досліджень пов'язується з аналізом системи інклюзивної освіти та організаційно-педагогічні умови діяльності вчителя у процесі реалізації змісту природничої освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бойчук Ю. Д. Методичні рекомендації щодо організації та змісту діяльності вчителя загальноосвітнього навчального закладу в умовах інклюзивного навчання / Ю. Д. Бойчук, О. С. Бородіна; ХНПУ ім. Г. С. Сковороди; уклад. К. І. Васильєва. – Харків: ХНПУ, 2013. – 17 с.
2. Гурська О. Психолого-педагогічний супровід інклюзивного навчання / О. Гурська // Директор школи. Шкільний світ. – 2014. – № 10. – С. 16–33.
3. Інклюзія як нова філософія освіти // Радість дитинства – вільні рухи. – 2009. – № 4. – С. 5–9.
4. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Н. З. Софій, Ю. М. Найда та ін. За заг. ред. Л. І. Даниленко, 2007. – К. – 128 с.
5. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К.: А. С. К., 2012. – 308 с.

REFERENCES

1. Boychuk, Yu.D., Borodin, O. S. (2013). *Metodychni rekomendatsii shchodo orhanizatsii ta zmistu diialnosti vchytelia zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu v umovakh inkluzyvnoho navchannia*. [Methodical recommendations on the

organization and content of the activity of a teacher of a comprehensive educational institution under conditions of inclusive education]. Kharkiv.

2. Gurska, O. (2014). *Psykhologo-pedahohichnyi suprovid inkluzyvnoho navchannia*. [Psychological and pedagogical support of inclusive education]. Kyiv.

3. *Inkluziia yak nova filosofii osvity*. [Inclusion as a new philosophy of education]. Kyiv.

4. Kolupayeva, A. A., Sophia, N. Z., Nida, Yu. M. (2007). *Inkluzyvna shkola: osoblyvosti orhanizatsii ta upravlinnia: navchalno-metodychnyi posibnyk*. [Inclusive school: features of organization and management: educational and methodical manual]. Kyiv.

5. *or gen. ed. Kolupayeva A. A. Osnovy inkluzyvnoi osvity: navchalno-metodychnyi posibnyk*. (2012). [Fundamentals of inclusive education: educational and methodical manual]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МАРТІН Аліна Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методик дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка/

Наукові інтереси: дослідження реалізації змісту природничої освіти в закладах з інклюзивною формою навчання.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MARTIN Alina Nikolaevna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Methodology Department of Preschool and Primary Education of the Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University

Circle of scientific interests: research on the implementation of the content of natural education in institutions with an inclusive form of education.

Стаття надійшла до редакції 23. 02. 2019 р.

Рецензент – д.п.н. професор Калніченко Н. А.

УДК 378 (438+477).147.091.33-028.17:811.111

МАРТИНЕНКО Олена Євгенівна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної філології та перекладу Національного транспортного університету <https://orcid.org/0000-0002-6543-3638> e-mail: elena.evm@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ НАВЧАННЯМ ДЛЯ РОЗВИТКУ ВМІНЬ АНГЛОМОВНОГО АУДІОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ І УКРАЇНИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Системи управління навчанням (Learning Management Systems, LMS) стають невід’ємною частиною процесу передачі знань студентам у закладах вищої освіти (ЗВО) як в Україні, так і за кордоном. Це пояснюється оптимізацією процесу викладання англійської мови у ЗВО, індивідуалізацією процесу навчання, можливістю підвищити якість, ефективність навчання, і, відповідно, рівень знань студентів.

Оскільки сприйняття інформації на слух є складним лінгвопсихологічним процесом, незапланованим і неструктурованим [4], розвиток умінь англомовного аудіювання відбувається у студентів з певними труднощами. Розміщення аудіо- і відеоматеріалів для здобуття знань, формування навичок та розвитку вмінь аудіювання студентів у системах управління навчанням сприяє подоланню труднощів аудіювання, з якими стикаються студенти у ЗВО, робить процес аудіювання простішим, легшим і зрозумілішим. До того ж, навчання студентів набуває свідомого характеру за умови використання аудіо- і відеоматеріалів,

під час прослуховування і перегляду яких у слухачів підвищується міжкультурне розуміння проблем, типових для різних країн.

Виникає наукова і практична необхідність підвищувати рівень розвитку вмінь англомовного аудіювання у ЗВО. Таким чином, доцільно розглянути систему формування аудитивної компетентності як поєднання методів, засобів і форм засвоєння студентами практичних аспектів сприйняття іншомовного матеріалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Системи управління навчанням розглядають як програмне забезпечення, розроблене для створення, адміністрування, контролю та оцінки навчальних курсів. У світову десятку найкращих систем управління навчанням, обраних експертами SaaS (Software as a Service) увійшли такі: TalentLMS, Schoology, Docebo, Litmos LMS, Edmodo, Canvas LMS, Brightspace, iSpring Learn – Our Score, IMC Learning Suite, EduXpert. З метою систематизації та узагальнення інформації щодо систем управління навчанням, а також проведення порівняльного аналізу характеристик безкоштовних хмарних LMS,